

HORVÁTH SZILVIA

Az európai szabvány – egy hatékony környezetvédelmi eszköz a palettán?

A folyamatosan növekvő környezeti szennyezések számos megoldásra váró problémát vetnek fel, amelyekre a környezeti jog újabb és újabb környezetvédelmi eszközök alkalmazásával igyekszik válasszal szolgálni. Az új környezetvédelmi eszközök mellett a már meglévő egyéb – más területeken már bevált – szabályozási eszközök is alkalmasak lehetnek a környezetvédelemre, amennyiben eredeti funkciójukat meghaladva a környezet védelmét preferáló aspektusokkal ruházzák fel őket. Ilyen eszköz lehet az európai szabvány (EN = European Norm), ill. szabványosítás intézménye is. Amennyiben ennek alkalmazása beváltja a hozzá fűzött reményeket, a környezetvédelmi horizontális eszközök köre egy újabb eszközzel bővül, hiszen az általa elért hatás alkalmas lehet a környezeti elemek széles körének védelmére. Az Európai Közösség a szabványosításban rejlő környezetvédelmi lehetőségeket felismerve, igyekszik a kidolgozott vagy kidolgozandó európai szabványok kritériumaiba környezetvédelmi aspektusokat (is) beépíteni.

1. A szabványosítás céljairól

A szabványok alapvetően a gazdasági és a szociális fejlődést szolgálják, többnyire meghatározhatják, hogy egy terméket hogyan állítsanak elő, hogyan használjanak, hogyan tartsanak karban és élettartamának végén hogyan ártalmatlanítsák; továbbá lehetővé teszik, hogy a termékeket, az anyagokat és a szolgáltatásokat, azok ökológiai tulajdonságaira tekintettel megvizsgálják és elemezzék, amennyiben azok a környezetre jelentős hatással vannak.

Az európai szabványosítás

Az Európai Unió által immáron elismert és prioritásként számon tartott alapelve: a fenntartható fejlődés elve alapján a Közösség azon fáradozik, hogy biztosítsa a kiegyensúlyozott fejlődés feltételeit, mind gazdasági, szociális, mind ökológiai szempontból. Az európai szabványok gyakran az egyes termékek, termelési/gyártási eljárások vagy szolgáltatások kereskedelmi, minőségi, egészségügyi, illetve biztonsági aspektusaira vonatkoznak. Gyakorlatilag ez azt is jelenti, hogy ezek a szabványok mára már az élet majd valamennyi területére behatoltak. Így a szabványosítás feltételei közé beépített környezetvédelmi aspektusok jelentős mértékben járulhatnak hozzá környezetünk további védelméhez – ezáltal (is) megvalósítva a fenntartható fejlődés elve alapján kitűzött cé-

lokat – az élet számos területén. Az európai szabványosítás „zöldebbé” tételének további előnye lehet, hogy az így elért egységes szabványosítás hatékonyabbá teheti a közösségi környezeti politika végrehajtását, amennyiben ezek a szabványok az Unió Bizottsága által meghatározott, vonatkozó környezeti politikát követik és így hozzájárulnak annak végrehajtásához. Ahogyan teszi már ezt a Közösség által elfogadott integrált termékpolitika (IPP – Integrated Product Policy). Annál is inkább, hiszen egyre több – a közösségi környezetpolitikai intézkedések végrehajtását (is) ellenőrző – mérési és vizsgálati szabvány kerül elfogadásra, melyek egységesítését márcsak az egységes közöspiac is megköveteli, így jelentősen növelhető az európai szabványok segítségével a Közösségben a vállalatok versenyképessége. A szabványok továbbá megkönnyítik a kereskedelmet és az együttműködést a Közösségen belül, valamint megoldást kínálhatnak a műszaki problémákra.

A szabványok környezeti aspektusainak kidolgozása során jelentős szerep kell, hogy jusson a különböző (ipari, kereskedelmi, nem kormányzati, hatósági) érdekvédelmi csoportoknak, annak érdekében, hogy a fontos környezeti aspektusokat figyelembevegyék az európai szabványok rendszerezett kidolgozása során. Ezek az érdekcsoportok a következők:

- európai szabványszervezetek és azok nemzeti tagjai,
- nemzeti hatóságok,
- ipari- és kereskedelmi szövetségek, a kis és középvállalkozások képviselői,
- nem állami szervezetek, valamint
- tudományos szervezetek.

A környezet védelmét elősegítő európai szabvány kidolgozása során figyelembeveendő feltételeket közelebről is szemügyre véve, azokat az alábbi négy kiemelt témakörbe sorolhatjuk:

- a környezeti problémák iránti érzékenység és a környezettudatosság erősítése,
- a prioritások felállítása,
- az érdekcsoportok részvételének kiépítése,
- különböző eszközök és ösztönzők használata.

Nemzeti szabványosítás

A szabványosítás körében az európai szabványosítás mellett meg kell említenünk a nemzeti szabványosítást is. Ez a két rendszer nem egymás mellett, egymástól függetlenül, hanem egymást erősítve és kiegészítve működik. A nemzeti szabványosítás alapvető célja az alkalmazandó eljárások, műszaki megoldások közrebecsátásával a termelés korszerűsítése, a szolgáltatások színvonalának javítása, a nemzetgazdasági igények érvényesítése a nemzetközi és az európai szabványosítási tevékenységben, a kereskedelem műszaki akadályainak elhárítása, a műszaki fejlesztés eredményeinek széles körű bevezetése, az élet, az egészség, a környezet, a vagyon, a fogyasztói érdekek védelme és biztonsága, a megfelelőség-tanúsítás követelményrendszerének kialakítása, a hazai termékek és szolgáltatások nemzetközi elismertetése. [1995. évi XXVIII. törvény 1.§]

Mindez vagy a nemzetközi szabványok egységes bevezetésével vagy az európai szabványok kidolgozásával történik, amennyiben azok megfelelnek az európai követelményeknek. Ma a nemzeti szabványjavaslatok mintegy 85–90%-a európai vagy nem-

zetközi eredetű. Az európai szabványokat nemzeti szinten a nemzeti szabványügyi szervezetek gondozzák. Németországban a DIN, Magyarországon az MSZ.

2. A szabvány fogalma

Európai szabvány

A szabványok dokumentált, önkéntes megállapodások, amelyekben a termékekre, szolgáltatásokra és eljárásokra vonatkozó fontos kritériumok kerülnek rögzítésre. A szabványok segítségével biztosítható, hogy a termékek és a szolgáltatások az arra irányzott célra alkalmasak, összehasonlíthatóak és kompatibilisek legyenek. Európai szabványról akkor beszélhetünk, ha azt valamely európai szabványügyi szervezet fogadja el és a nyilvánosság számára is hozzáférhetővé válik.

A műszaki szabványok és szabályok terén történő információszolgáltatási eljárás megállapításáról szóló 98/34/EK irányelv¹ szerint a „szabvány”: egy elismert szabványügyi testület által ismételt vagy folyamatos alkalmazás céljára jóváhagyott műszaki leírás, amelynek betartása nem kötelező², és amely a következő kategóriák valamelyikébe tartozik:

- *nemzetközi szabvány*: egy nemzetközi szabványügyi szervezet által elfogadott, a nyilvánosság számára is hozzáférhető szabvány,
- *európai szabvány*: egy európai szabványügyi testület által elfogadott, a nyilvánosság számára is hozzáférhető szabvány,
- *nemzeti szabvány*: egy nemzeti szabványügyi testület által elfogadott, a nyilvánosság számára is hozzáférhető szabvány.

Nemzeti szabvány

Hazánkban a nemzeti szabványosításról szóló 1995. évi XXVIII. törvény rögzíti a szabvány hazai fogalmát, miszerint: „A szabvány *elismert szervezet által alkotott vagy jóváhagyott, közmegegyezéssel elfogadott olyan műszaki (technikai) dokumentum, amely tevékenységre vagy azok eredményére vonatkozik, és olyan általános és ismételten alkalmazható szabályokat, útmutatókat vagy jellemzőket tartalmaz, amelyek alkalmazásával a rendező hatás az adott feltételek között a legkedvezőbb.*” [4. § (1)]

3. Szabványügyi testületek

A szabványokkal kapcsolatos eljárási, regisztrációs feladatokat minden szinten (nemzetközi–európai–nemzeti) egy arra feljogosított nem kormányzati szervezet végzi, amely az egyes szinteken az alábbiak szerint épül fel:

¹ HL L 204., 1998.7.21., 37–48. p.

² Magyarországon a szabványkövetés az önkéntességet megtöri az egyes környezetvédelmi nemzeti szabványok kötelezővé nyilvánításáról szóló 12/1999. (XII. 25.) KöM rendelet.

Nemzetközi szabványügyi testület

A Nemzetközi Szabványügyi Szervezet (International Organization for Standardization – ISO) a második világháborút követően, 1947. február 23-án kezdte meg tevékenységét. Létrehozását „*az ipari szabványok nemzetközi koordinálása és egységesítésének elősegítése*” céljából 25 ország nemzeti szabványosítással foglalkozó képviselői határozták el Londonban. A szervezet rövidített neve valamennyi nyelven: ISO, amelyet a görög *isos* (jelentése: *egyenlő*) szóból származtak. A szervezet demokratikusan működik, minden tag egy szavazattal rendelkezik, amely szavazatok egyenértékűek, függetlenül az adott ország gazdasági kapacitásától. Tekintettel arra, hogy az ISO nem kormányzati szervezet, tagjaik sem az adott ország kormányának képviselői, hanem a szabványosítással megbízott intézménye. Hazánkat az ISO-ban a Magyar Szabványügyi Testület (MSZT) képviseli.

Az ISO-rendszer működésképtelenné válna, ha tagtestületei nem rendelkeznének erős nemzeti szabványosítási háttérrel, ha évről évre nem terjesztenének elő több ezer – nemzeti konszenzuson alapuló – nemzetközi szabványjavaslatot, ha nem biztosítanák szakértőik aktív részvételét az ISO munkájában, és ha a decentralizált szervezetben nem vállalnák a műszaki bizottságok működtetését, minden anyagi és szakmai vonzatukkal együtt. Magyarország is az élelmezési termékek szabványosítását végző műszaki bizottság, továbbá annak a gabonafélék és hüvelyesek szakterületet átfogó albizottságának titkársági feladatait látja el.

Az ISO szabványokat azok az ipari, műszaki és kereskedelmi szektorok képviselői dolgozzák ki, akik az adott szabvány létrehozását kezdeményezték. A munkához gyakran csatlakoznak kormányzati, hatósági, vizsgáló testületi, akadémiai, vásárlói képviselői érdekcsoportok vagy más testületek. Ilyen módon az ISO szabványok az érdekelt felek között létrejött nemzetközi műszaki megállapodások, amelyek lehetővé teszik a technológiák globális szintű egyeztetését. Az ISO fő tevékenysége tehát abban áll, hogy közreműködik ezeknek a nemzetközi konszenzusoknak a megteremtésében.

Miután a nemzetközi szabványok alkalmazása (is) önkéntes, az ISO szervezetnek nem feladata, hogy ellenőrizze a szabványok tagországok általi végrehajtását. Ennek ellenére az ISO szabványok egy részét – elsősorban azokat, amelyek egészségügyi, biztonsági vagy környezeti kérdésekkel foglalkoznak – számos ország beépítette szabályozási rendszerébe, vagy jogszabályaiban hivatkozik rájuk, mint műszaki alapokra. Ezeknek a szabványoknak a nemzeti jogba történő beépítéséről azonban az adott országok döntenek és nem a nemzetközi szervezet maga.

Az ISO önállóan nem állapít meg szabályokat, mint ahogy ellenőrzéssel sem foglalkozik. Ez az értékelő ellenőrzés a nemzeti hatóságok feladata akkor, ha az ISO szabványokat beépítették a jogszabályokba, egyéb esetben pedig a gyártók és vásárlók saját ügye. A megfelelőség független vizsgálatára és tanúsítására szakosodtak a különböző auditáló testületek, amelyek ezt a szolgáltatást vagy hatósági felhatalmazás alapján, vagy kereskedelmi tevékenységként végzik. Ezzel kapcsolatosan az ISO irányelveket dolgoz ki annak elősegítésére, hogy a megfelelőséget ellenőrző tevékenység és a munkát végző szervezetek működése következetes és egységes legyen mindenütt.

1947 óta az ISO több mint 14 000 nemzetközi szabványt publikált, köztük az ISO 9000-es és az ISO 14 000-es szabványsorozatokat, amelyeket a minőség és a környezet irányítására eddig 160 országban mintegy 600 000 szervezet alkalmazott. A nemzetközi konszenzusok alapján végzett egységesítések megkönnyítették a már meglévő techno-

lógia átvetelét, és fontos szerepet játszanak az új technológiák kifejlesztésében is, amellett, hogy számos olyan mindennapi problémát szüntettek meg, amelyek korábban sok fejfájást okoztak a gyártóknak és a vásárlóknak egyaránt. Így például:

- a figyelmeztető és információs szimbólumok szabványosítása révén megoldódott az érzékeny vagy veszélyes szállítmányok felismerése a különböző nyelveket beszélő kezelőszemélyzet számára, így nemcsak gyorsabbá, de biztonságosabbá is vált a különböző nyelvterületek közötti áruszállítás;
- a vizsgálati módszerek szabványosítása lehetővé teszi a termékek érdemi összehasonlítását, megfelelőségük ellenőrzését, továbbá fontos szerepet játszik a kibocsátott szennyezések (kémiai, zaj, vibrációs stb.) mérésében.

Európai szabványügyi szervezetek

Az európai szabványokat az alábbi három európai szabványügyi szervezet fogadhatja el:

- az *Európai Szabványügyi Bizottság* CEN (Comité Européen de Normalisation), amely az elektronikai és a telekommunikáció szektorokat kivéve valamennyi szektor területén fogadhat el szabványokat;
- az *Európai Elektronikai Szabványügyi Bizottság* CENELEC (Comité Européen de Normalisation Électrotechnique), amely az elektronika területén foglalkozik szabványok elfogadásával;
- az *Európai Távközlési Szabványosítási Intézet* ETSI (European Telecommunications Standards Institute – Institut Européen des Normes de Télécommunications), amely a telekommunikáció és a távközlés bizonyos aspektusait fedi le.

Annak érdekében, hogy a nemzetközi és az európai szintű szabványosítás hatékonyságát növeljék, az ISO és a CEN közötti együttműködést 1991 óta a Bécsi Egyezmény szabályozza. A megállapodás célja, hogy a szakmai munkát lehetőleg csak egy szabványszinten hajtsák végre és párhuzamos szavazási eljárással az ISO-és az EN-szabványok egyidejű elismerését megtegyék. Egy hasonló megállapodásra került sor az IEC és a CENELEC között még ugyanabban az évben a Drezdai Egyezmény név alatt.

A CEN-nél a CEN-szabványállomány 27%-a azonos az ISO-szabványokkal. A CENELEC-nél a CENELEC-szabványállomány mintegy 67%-a azonos az IEC-szabványokkal.

A CEN, CENELEC, ETSI és az Európai Bizottság és az Európai Szabadkereskedelmi Társulás közötti együttműködés és a kapcsolatok alapelveit általános iránymutatásokban rögzítették³.

Nemzeti szabványügyi szervezet

A Magyar Köztársaság nemzeti szabványügyi szervezete a nemzeti szabványosításról szóló 1995. évi XXVIII. törvény szerint a Magyar Szabványügyi Testület (MSZT), amely az alapszabályának megfelelően köztestületként működik; a nemzeti szabványosítással összefüggő közfeladatokat kizárólagos jogkörrel látja el. A Magyar Szabvány-

³ Ezek módosított változatát tartalmazza a Hivatalos Lap C 91 (2003.4.16.) száma.

ügyi Testület feletti törvényességi felügyeletet gyakorló miniszter kijelöléséről szóló 75/1995. (VI. 22.) Kormányrendelet szerint a Magyar Szabványügyi Testület felett az ipari és kereskedelmi miniszter gyakorol törvényességi felügyeletet. Az európai szabványügyi szervezetekkel és az Európai Unió tagállamai nemzeti szabványügyi testületeivel való együttműködésről a 151/2004. (V. 14.) Kormányrendelet rendelkezik.

4. Az európai szabvány elfogadására vonatkozó eljárás

Elméletileg új szabványok elfogadására irányuló kérelmet bárki előterjeszthet. Amennyiben a formai kérelem beérkezett, az számos különböző eljáráson esik át, majd az annak megvizsgálására legalkalmasabb bizottsághoz kerül. Ott döntenek arról, hogy az adott kérelem alapján kidolgozásra kerüljön-e / kidolgozásra kerülhet-e az adott szabvány.

Amennyiben a szabvány kidolgozása az előzetes vizsgálat alapján szükségszerűnek mutatkozik, úgy a szakértők kidolgozzák a szabványtervezetet és igyekeznek annak tartalmáról közös nevezőre jutni. Amennyiben létrejön a megegyezés, nyilvános tanácsadói és szavazati eljárás útján sor kerül az érvényesítésre, végül ezt követi a szabvány hozzáférhetővé tétele.

Az európai szabványügyi szervek a CEN és a CENELEC célja, hogy az európai szabványokat megfeleltessék a nemzetközi szabványoknak és lehetőség szerint változatlanul átvegyék. Amennyiben nem létezik vonatkozó nemzetközi szabvány, a törekvés az, hogy ebben az esetben a Bécsi ill. a Drezdai Megállapodás értelmében lehetőség szerint csak az egyik szinten a kettő közül (nemzetközi vagy európai) végezzék el a szakmai munkálatokat és egyidejűleg párhuzamos szavazással bonyolítsák a szabvány nemzetközi és európai elismerését.

Az európai szabványokat három éven belül kell kidolgozni. Éppen ezért az egyes kidolgozási lépésekre időintervallumot írnak elő, amelyek túllépése esetén kérvényezhető a hosszabbítás, ellenkező esetben a határidő túllépésekor törlik a szabványprojektet. Az európai szabványosítási munka a *szabványjavaslattal* kezdődik, amelyet az európai szabványügyi szervezetek egyik tagja (CEN/CENELEC/ETSI), az Európai Bizottság vagy nemzetközi szervezetek nyújthatják be. Amennyiben a nemzeti szabványügyi szervezetek készek az együttműködésre, úgy a finanszírozás biztosítása mellett a CEN-nél és a CENELEC-nél a munkálatokat egy meglévő Műszaki Bizottságnak (TC = Technical Committee) adják ki, ill. szükség esetén egy új munkacsoportot állítanak fel. Tehát amennyiben még nem létezik nemzetközi szabvány, amelyet változtatás nélkül, európai szabványként át lehetne venni, az illetékes munkacsoport a szabvány tárgyához kapcsolódóan már hozzáférhetővé tett nemzetközi vagy nemzeti szabványokat figyelembevéve, elkészít egy kéziratot az európai szabvány tervezetére (*szabványjavaslat*). Természetesen ezt továbbiak követhetik, amíg konszenzus nem alakul ki egy olyan javaslatról, amelyet nyilvános vitára a nemzeti szabványügyi szervezeteknek átadnak (német, angol és francia nyelveken). A nemzeti szabványügyi szervezeteknek 5 hónapos határidő áll a rendelkezésükre, hogy a tervezettel kapcsolatosan kialakítsák nemzeti álláspontjukat.

Ezek alapján az állásfoglalások alapján az illetékes munkacsoport elkészíti a végső tervezetet, amelyet újra közzé tesz három nyelven. A tervezet európai szabványként történő elfogadásáról a nemzeti szabványügyi szervezetek döntenek egy két hónapos vég-

szavazással, amely során a tervezetet már csak elfogadni vagy elutasítani lehet. Az elfogadáshoz a CEN/CENELEC-tagok súlyozott szavazatainak legalább 71% -a szükséges. Amennyiben a végső tervezet nagymértékben eltér az európai szabvány tervezettől, úgy kivételes esetekben egy újabb (második) európai szabvány tervezetet tesznek közzé, amelyet újra „körbe” véleményeztetnek.

Az európai szabvány ratifikálása automatikusan az elfogadást (végső szavazást) követő egy hónappal történik. Az európai szabványokat a ratifikálást követően a nemzeti szabványügyi szervezeteknek változatlanul nemzeti szabványként kell átvenni, az ettől eltérő nemzeti szabványokat pedig vissza kell vonni.

Az európai szabványosítás további termékei, amelyek a kidolgozási folyamat módját és időtartamát, valamint a kötberejüket tekintve eltérnek az európai szabványtól:

- Európai Műszaki Specifikáció – CEN/TS ill. CLC/TS,
- Európai Műszaki Jelentés – CEN/TR ill. CLC/TR és
- a CEN Workshop Agreement ill. CENELEC Workshop Agreement – CWA.

5. A szabvány kidolgozásában részt vevők köre

Alapvetően bárki, akinek valamely szabvány elfogadása az érdekében áll vagy az őt valamilyen módon érinti, részt vehet a szabvány elfogadásában.

Az érdekelték a szabványügyi szervezettől függően vagy nemzeti szinten a saját szervezeteik útján vehetnek részt a folyamatban, vagy saját elképzeléseiket közvetlenül az európai szinten adhatják elő.

A szakértők a legkülönbözőbb területekről érkeznek, úgy, mint az ipar, a kormányzati körök, a tudományos élet és az egyéb speciális érdekcsoportok. Az európai szabványügyi szervezetek egyik legfőbb célja abban áll, hogy gondoskodjanak a szakmai munkában részt vevők reprezentativitásáról annak érdekében, hogy a szabvány elfogadása előtt lehetőség szerint valamennyi érdekelt területet bevonjanak a szabvány kidolgozásába. Ez az egyik alapvető feltétele annak, hogy a szabványt, annak jóváhagyása után el is fogadják és alkalmazzák is.

6. A környezetvédelmi aspektusok bevonása a szabványosításba

Az EK-Szerződés célja a közösségi gazdasági élet harmonikus, kiegyensúlyozott és fenntartható fejlődése, valamint a környezetvédelem magas szintje és a környezeti minőség javítása⁴. A Szerződés rögzíti azon alapelvet, miszerint a környezetvédelem követelményeit különösen a fenntartható fejlődés támogatása érdekében be kell vonni az egyéb politikákba is⁵. A Közösség eközben azon fáradozik, hogy a belsőpiacra és a környezetre tekintettel ezeket a célokat konzekvensen kövessék, valamint ezzel egyidejűleg a Közösség eleget tegyen a nemzetközi kötelezettségvállalásainak is.

Az európai szabványosítás egyike azoknak az eszközöknek, amelyeket a közösségi politika viszonylag gyakran használ a közösségi politika végrehajtásához⁶. Éppen ezért

⁴ Az Európai Közösség Alapításáról szóló Szerződés egységes szerkezetének 2. cikke.

⁵ Az Európai Közösség Alapításáról szóló Szerződés egységes szerkezetének 6. cikke

⁶ Lásd még ehhez a bizottsági közleményben megjelent áttekintést azokról a gazdasági ágazatokról, amelyek a közösségi politika végrehajtásához európai szabványokat alkalmaznak [COM (2001) 527]

is irányul az utóbbi időben a figyelem egyre nagyobb mértékben arra a szerepre, amelyet a környezetvédelemben és a fenntartható fejlődésben játszhatnak. Az Európai Parlament és a Tanács számos stratégiai dokumentumban húzta alá azon készségét és annak szükségességét, hogy az európai szabványosítás során nagyobb súllyal szerepeljenek környezetvédelmi feltételek, aspektusok⁷. Ugyanezen szándékának adott hangot a Bizottság az integrált termékpolitikáról szóló már említett közleményében is, amelyben a szabványosítás, mint lehetséges eszköz szerepel, a termékek és szolgáltatások által okozott környezeti terhelések csökkentésére – a nyersanyagbeszerzéstől, a termelésen és a felhasználáson át egészen a hulladékártalmatlanításig. A 2003-ban elkészített irányelvjavaslat az energia-felhasználó termékek öko-tervezési követelményeinek meghatározására szolgáló keret létrehozásáról és a 92/42/EGK tanácsi irányelv módosításáról egyik példája annak, hogyan lehet az integrált termékpolitikát a gyakorlatba átültetni⁸. Ezen termékek környezeti paramétereinek mérési módszereinek meghatározásánál vagy jobb leírásánál nagy segítségünkre lehetnek az európai szabványok.

A Bizottság továbbá a Közösség Hatodik Környezeti Akcióprogramjában⁹ javasolta, hogy a Közösség támogassa a környezetvédelmi aspektusok, követelmények bevonását a szabványokba. Még ugyanebben az évben a Bizottság jelezte, hogy a szabványosítás és a környezetvédelem témakörben egy jelentést készül kidolgozni¹⁰.

7. Az európai szabványosítás és az európai jogalkotás egymástól eltérő szerepe

Az európai szabványok olyan az önkéntességen alapuló dokumentumok, amelyeket nyílt és átlátható eljárásban az európai és a nemzetközi szabványügyi szervek dolgoznak ki. A szabványosítást az érintett érdekcsoportok maguk, saját érdekükben kölcsönös megegyezésen alapulva végzik. A kölcsönös megegyezés alapja a környezeti ügyek vonatkozásában is érvényes, amelyeket a szabványosítási eljárás során megvitatnak. Emellett vannak olyan területek, amelyeken a közcélok, mint pl. az egészségvédelem, a biztonság vagy a környezetvédelem a legjobban a demokratikus intézmények bevonásával megvalósuló jogalkotás útján érhető el. A szabványosítás és a törvényhozás két különböző eszköz, amelyek bizonyos esetekben különböző opciókat kínálhatnak a környezeti kérdések kezelésére. Miután a jogalkotási oldalt a szabványosítás támogathatja, fennáll a kiegészítő jelleg. A szabványok megoldást jelenthetnek a komplex műszaki problémákra, ebben rejlik legfőbb előnyük. A stabil jogi keretfeltételeket akkor lehet megteremteni, ha a jogalkotás teljesítményorientált marad és a műszaki részleteket önkéntes szabványok szabályozzák. Ez azt jelenti, hogy a szabványosításhoz szükséges egy kiszámítható keret, amely biztosíthatja az elvárt eredmények elérését. Annak érdekében, hogy ennek a kiegészítő jellegnek az előnyeit lehetőség szerint széleskörűen ki lehessen

⁷ Erre találunk példát az Európai Tanács „Az Európai Unió stratégiája a fenntartható fejlődésről – Follow-up a környezetvédelmi aspektusokhoz” című göteborgi következtetései, Dokument 15280/01.

⁸ KOM (2003)453 Javaslat az Európai Parlament és a tanács irányelve Energia-felhasználó termékek öko-tervezési követelményeinek meghatározására szolgáló keret létrehozásáról és a 92/42/EGK tanácsi irányelv módosításáról

⁹ Az Európai Parlament és a Tanács 1600/2002/EK határozata (2002. július 22.) a hatodik közösségi környezetvédelmi cselekvési program megállapításáról, HL L 242, 2002.09.10, 1–15.p.

¹⁰ KOM(2001)527 A Bizottság jelentése a Tanácsnak és az Európai Parlamentnek 1999-ben az európai szabványosításról hozott határozatai alapján elfogadandó intézkedésekről. Ehhez lásd még a Tanács végkövetkeztetéseit, 2002. március 1., HL C 66, 2002.3.15.

használni, lényeges jelentőségű, hogy a jogszabályok kidolgozásakor figyelembe vegyék a lehetséges jövőbeli hatásokat. Ez a hatásvizsgálat kiterjed a szabványok potenciális szerepére a tervezett jogszabályok vonatkozásában. Ha a szabványokat úgy fejlesztik ki, hogy azok hozzájáruljanak a környezet védelméhez, a jogszabályok fejlesztése során vagy a dereguláció és az arra alkalmas eszközök estében is figyelemmel kell lenni a környezetvédelmi érdekekre.

8. Nemzetközi dimenziók

Már hosszú ideje a kereskedelem a szabványosítás fő mozgatórugója. Globális szempontból egyre több probléma igényel globális műszaki megoldást; különösen a nemzetközi kereskedelemben résztvevő áruk esetében fontos a nemzetközi szabványosítás – amennyiben ennek kidolgozása lehetséges. A WTO keretében kialakított multilaterális kereskedelmi rendszer, különösen a műszaki kereskedelmi akadályokról szóló megállapodás (TBT¹¹) a nem kötelező nemzetközi szabványok alkalmazását tekinti az árukra vonatkozó kötelező műszaki előírások alapjának. A WTO-szabályok tiszteletben tartják valamennyi tagállam azon felségjogát, hogy maga határozza meg a védelem terjedelmét, hogy a legitim célok, mint az egészség- és a környezetvédelem, megvalósításához mit tartanak arányosnak, amennyiben ez nem jelenti a jog önkényes és diszkriminatív gyakorlását. Ezért a WTO-tagok nem kötelesek a nemzetközi szabványokat alkalmazni, amennyiben azok érvénytelenek vagy a legitim célok elérésére nem alkalmasak. Ez az elv azon a megfontoláson alapul, hogy az alapvető védelmi előírásokat (legitim célok) legitim állami szerveknek kell meghozniuk, míg az ezen célok eléréséhez szükséges műszaki megoldásokat főként a magánszektorbeli gazdasági érdekcsoportoknak maguknak kell a nemzetközi szabványokba beépíteniük. Az európai és a nemzetközi szabványosítás között szoros kapcsolat áll fenn, mivel az a kereskedelem, a piaci hozzáférés és a technológiák terjesztése területén nagy hasznossággal bír. Amennyiben egy adott területen már létezik nemzetközi szabvány és az megfelel az európai igényeknek, úgy az európai szabványok ugyanezre támaszkodnak. A CEN a szabványok egy jelentős részét átveszi a Nemzetközi Szabványügyi Szervezettől (ISO) és a CENELEC legtöbb terméke a Nemzetközi Elektrotechnikai Bizottság (IEC¹²) keretében kerül fejlesztésre. Az európai és a nemzetközi szabványügyi szervezetek közötti megállapodások alapján az európai szabványok a nemzetközi szervezetek felkínálására kerülnek nemzetközi szabványként (is) elismerésre.

9. Fejlődés az európai szabványosításban

Az európai szabványosításban az utóbbi években jelentős fejlődés ment végbe, amely növelte a szabványosítás potenciálját, többek között a környezetvédelem érdekében.

¹¹ Technical Barriers to Trade

¹² International Electrotechnical Commission

Az európai szabványok növekvő száma

Az európai szabványok száma jelentősen megnőtt¹³. Jelenleg a CEN mintegy 7000 európai szabványt kínál a legkülönbözőbb gazdasági szektorok számára. Az elektrotechnikában a CENELEC kerekén 3300 szabványt fogadott el, amelyek közül a legtöbb a Nemzetközi Elektrotechnikai Bizottság szabványain alapul. A telekommunikáció területén az ETSI a szabványfelhasználóknak 3200 szabványt (EN és ETS¹⁴) kínál. Ezek a szervezetek együttesen évente mintegy 1200 európai szabványt (EN) kínálnak.

Európai szabványt alkalmazó gazdasági szektorok növekedése

Azon területek, amelyeken európai szabványokat fogadnak el, az utóbbi években jelentős mértékben kibővültek. A szabványok fejlesztői ma olyan környezet-releváns kérdésekkel foglalkoznak, mint a termékialakítás, a hatékony energiafelhasználás, az alkatrészek és a komponensek életútja, valamint a műszaki és a menedzsment-eljárások. Ezen túlmenően pedig folyamatosan nő a kereslet a környezetvédelmi vizsgálati- és mérési módszerek iránt is.

Az európai szabványok megnövekedett átvétele az európai jogszabályokba

EK-irányelvek által szabályozott, meghatározott termékekre harmonizált szabványt alkalmaznak, önkéntes megoldásként a jogi követelmények teljesítésének biztosítására. Az önkéntes megoldások ösztönzése azt feltételezi, hogy az európai szabványügyi szervezetek figyelembe veszik azokat a már nemzeti szinten kialakított szabványügyi alapelveket, mint az országon belüli közvéleménykutatás és az érdekcsoportok szavazása vagy képviselése a szabványosítási eljárásban. Így az új koncepció szerinti irányelveket a környezeti politika fejlesztésére lehetne felhasználni, ám eddig ez nemigen történt meg.

10. Szabványosítás és a környezet¹⁵

A szabvány a műszaki tudás terjesztésének egyik eszköze. Ma már számos olyan európai szabvány létezik, amely közvetlenül a környezetre vonatkozik vagy figyelembe veszi a környezeti aspektusokat.

A termékszabványok ökológiai dimenziói

A ma létező mintegy 13500 európai szabvány nagy részénél termékszabványokról beszélhetünk, azaz olyan szabványokról, amelyek termékekre vonatkozó követelményeket határoznak meg. Ezek a szabványok fontos kritériumokat rögzíthetnek a termékekre, pl. a biztonsági tulajdonságaik vonatkozásában, azért, hogy az egyéb komponensekkel történő konkrét együtthatása hozzájáruljon a környezet védelméhez. Ezáltal elke-

¹³ 2003-ban kb. 13500 európai szabvány létezett.

¹⁴ European Telecommunications Standards

¹⁵ KOM (2004) 130 végül, 25.02.2004., Berücksichtigung von Umweltaspekten bei der europäischen Normung

rülhetők az inkompatibilitások az azonos termékek között és az így adódó költségmegtakarítást érvényesíteni lehet a fogyasztók felé. Azok a szabványok, amelyek egy termék ökológiai aspektusaira vonatkoznak, hozzájárulhatnak a lehetséges környezeti terhelések minimalizálásához¹⁶.

Egyre több termékszabvány érinti az adott termék életciklusának fontos fejezeteit¹⁷. Néhány fontos termékszabvány a termékialakítás és -fejlesztés környezeti szempontjainak figyelembevételével foglalkozik. Ez segíti a vállalatokat abban, hogy megértsék a környezetbarát kialakítás mozgatórugóját és annak gyakorlati hasznosságát. Ezek a termékekre vonatkozó speciális környezeti szabványok szükség esetén egy termék ökológiai aspektusaira és/vagy ökológiai teljesítőképességére vonatkoznak, az alkalmazásuk a jövőben egyre fontosabb lesz, főként azért is, mert azzal az előnnyel járnak, hogy a környezeti kérdésekben kellő szaktudással rendelkező szabványügyi szakértők dolgozzák ki őket, amely mindenképpen megakadályozza, hogy meghatározott ökológiai aspektusok esetleg túl nagy terhet jelentsenek.

Környezeti célok vizsgálati módszerei

A Közösség irányelveinek és rendeleteinek átültetése gyakran megköveteli a szabványosított vizsgálati módszerek fejlesztését, pl. a vízminőség megállapításakor a környezeti szennyezések mérése és vizsgálata során. A megfelelő szabványok lehetővé teszik a jogszabályok homogén átültetését és alkalmazását az Unió egész területén. Szabványosított mérési módszerek nélkül a jelentős környezetminőségi mutatók közösségi szinten nem lennének egymással kompatibilisek és összehasonlíthatók.

Az iszapra vonatkozó vizsgálati módszerek

A Bizottság megbízta a CEN-t az iszapra, a biológiai hulladéokra és a talajra vonatkozó horizontális szabványok kifejlesztésével, amelyek a meglévő és a jövőben elfogandó EU-irányelvek átültetéséhez szükségesek. Csupán néhány szabványra van szükség, amelyek alkalmazhatóak a különböző irányelvek keretében. Így például egy horizontális szabvány alkalmas lehet mind az iszapban, mind a talajban, mind pedig a biológiai hulladékban található káliumtartalom megvizsgálására és mérésére.

Környezeti technológia

Az Európai Bizottság a környezeti technológiákról szóló akcióterv¹⁸ kidolgozása során arra az álláspontra jutott, hogy a szabványok a környezeti technológiák bevezetését is elősegítik. A szabványokban előírányzott környezeti teljesítmény nagy hatással lehet a környezeti technológiák piacára. Az energiafelhasználás az egyik példa arra, hogy az európai szabványok alkalmazhatók a környezetvédelem érdekében. Elektronikai készü-

¹⁶ A Tanács 1985. május 7-ei határozata az új koncepcióról a műszaki harmonizáció és a szabványosítás területén, HL C 136, 1985.6.4.

¹⁷ Mint például az ISO TR 14062: „Környezeti menedzsment – a környezeti aspektusok integrálása a termékdesign és -fejlesztésbe”.

¹⁸ Ez alatt a kifejezés alatt értendő minden olyan technológia, amely környezetbarátabb, mint az annak megfelelő alternatívája. A Bizottság közleménye KOM(2004)38 végl. A fenntartható fejlődésre vonatkozó technológiák stimulációja: A környezeti technológiákról szóló akcióterv az Európai Unióban.

lécek és gázkészülékek energiahatékonyságáról szóló európai szabványok már léteznek. Annak érdekében, hogy a fogyasztó ebből profitáljon, a szabványokat a készülékek teljesítményének mérésére fejlesztették ki. Egy készülék energiafelhasználására vonatkozó adatokat az ún. energiacímkén találjuk, amely az európai fogyasztó számára lehetővé teszi, hogy valamely termék melletti döntését jól megalapozottan és tájékozódva hozhassa meg. Egyes szabványok esetében nem mérhető közvetlenül a környezet használata. Erre példa a fogóhálók nyílásának mérésére vonatkozó szabvány¹⁹. Ez a szabvány lehetővé teszi az államok számára, hogy a nemzetközi szabályokat betartva védjék a halállományt. További példaként szolgálhat a kapcsolt hő- és villamosenergia termelés is, amely során egyidejűleg történik a hő és a villamosenergia termelése, amely szükségszerűen a létesítményekben akár a helyszínen is történhet. Megfelelő szabványok megléte jelentős mértékben támogatná ezeknek a technológiáknak az átvételét a piacon.

A környezeti menedzsmentre vonatkozó szabványokról

A környezeti menedzsment egy további olyan terület, amelyen a szabványok elfogadásával hozzá lehet járulni a környezet védelméhez. A környezeti menedzsment segítségével a vállalatok a tevékenységüknek, a termékeiknek vagy a szolgáltatásaiknak a környezetre gyakorolt hatásait vizsgálni, megtervezni és állandóan javítani tudják. A vállalatoknak a környezetvédelemre ugyanúgy tekintettel kell lenniük, mint a minőségbiztosításra. Ebből az okból kifolyólag a környezeti menedzsmentrendszerre vonatkozó szabványok, mint az EMAS²⁰ (pl. EN/ISO-szabvány 14 001) rendkívül hasznos lehet. Az ISO 14 000 a környezeti menedzsmentre vonatkozó, nemzetközileg elismert szabványsorozat. A környezeti menedzsmentrendszerekre vonatkozó ISO 14 001 szabvány európai szabványként került átvételre (EN ISO 14 001: 1996). További 14 000 ISO szabványsorozat tárgya még például az életcikluselemzés (ISO 14 040 sorozat), a környezeti teljesítményértékelés (ISO 14 030 sorozat) és a környezeti etikettek/címkék és nyilatkozatok (ISO 14 020 sorozat). Az ISO 14000 szabványsorozat menedzsment szabványokat tartalmaznak, amelyek nem egy speciális szektorra vagy egy speciális tevékenységre érvényesek, hanem a környezeti menedzsment alapjainak útmutatóját jelentik (fogalom-meghatározások, célok meghatározása és a hatáskör). Az EMAS rendszer az EN/ISO 14 0001:1996-ra támaszkodik, és abból is indul ki. A néhány legfontosabb különbség főként abban áll, hogy az EMAS előírja a jogszabályok betartását, a környezeti fenntarthatóság állandó javítását, a foglalkoztatottak bevonását és a környezeti nyilatkozat közzétételét²¹. Az EMAS továbbá egy olyan nyílt rendszer, amely a tagállamok felügyelete alatt áll.

Környezeti tudatosság

A környezetvédelem, az erőforrások optimális kihasználása és a takarékos energiafelhasználás a vállalatok, a fogyasztók és a hatóságok számára egyre fontosabb lesz. A szabványoknak, mint a vállalati tevékenység faktorának, nyitottnak kell lennie az ökológi-

¹⁹ EN ISO 16663 Halászhalók. A hálószerem méret-meghatározásának vizsgálati módszere.

²⁰ Eco-Management and Audit Scheme

²¹ Az Európai Parlament és a Tanács 761/2001/EK rendelete (2001. március 19.) a szervezeteknek a közösségi környezetvédelmi vezetési és hitelesítési rendszerben (EMAS) való önkéntes részvételének lehetővé tételéről HL L 114., 2001.4.24., 1–29. p.

ai szempontokra, még akkor is, ha a szabványnak magának nincsen befolyása a környezetre, hanem csak a szabványosított terméknek, eljárásnak és szolgáltatásoknak. A szabványosítás tárgyának környezeti hatásai messzemenőig attól függenek, hogy a szabványt hogyan határozták meg és hogy az milyen rendelkezéseket tartalmaz vagy nem tartalmaz. Ezért azoknak a szakembereknek, akik a szabványokat készítik és átdolgozzák, megfelelő ismerettel és információval kell rendelkezniük a környezeti ügyekről és a környezeti hatásokról. Ez nagymértékben függ a szabványok kidolgozása során rendelkezésre álló szaktudástól és a környezeti hatások rendszerezett figyelembevételére törekvő készségtől. Ezért a szakembereknek, akik a szabványokat kidolgozzák vagy a meglévőket átdolgozzák, a környezet állapotáról és a lehetséges környezeti hatásokról megfelelő információkkal kell rendelkezniük. Sok múlik ugyanis a szabványok kidolgozása során rendelkezésre álló szaktudáson és a környezeti aspektusok szisztematikus figyelembevételének készségétől. Nem szabad azonban arról sem megfeledkezni, hogy az európai szintű kezdeményezéseket nemzeti szinten még ki kell egészíteni.

A környezeti aspektusok figyelembevételének kötelezettsége

Az optimális állapot az lenne, ha a szabványok megalkotása során valamennyi érdekcsoport és a szabványokat kidolgozó szakemberek számára a környezetvédelmi aspektusok figyelembevétele alapvető kötelezettség lenne. A környezeti tudatosság erősödése márcsak az érintettek számának növekedése és az ökológiai know-how gyors változása miatt is gyakran nehézkes és lassú folyamat. Valamennyi résztvevő oldalán, beleértve az európai és az egyes tagállami szabványügyi szervezetet, ipari és kereskedelmi hatóságokat, szükséges a folyamatos ösztönzés. Különösen a nagyvállalatok képviselői, a beszállítókhoz és az üzleti partnereikhez való kapcsolataik alapján központi szerepet játszanak a környezeti jogszabályok elfogadása és alkalmazása során. A környezeti tudatosság is egy olyan aspektus, amelyet a vállalati szociális felelősség és a részvényesekhez való kapcsolat keretében figyelembe kellene venni. Biztosítani kell továbbá, hogy a vállalatok környezetvédelemmel kapcsolatos esetleges kijelentéseik vagy a környezetvédelmi nyilatkozatokban közölt adatok az általuk alkalmazott szakemberek munkájában és a szabványosítási tevékenységben is tükröződjenek.

Sok szervezet, különösen a nem államiak azon fáradoznak, hogy a tagjaikat szenzibilizálják az ökológiai aspektusok iránt. Ezen kezdeményezések intenzitása alapvetően teljesen különböző az EU különböző régióiban és tagállamaiban.

A lehetséges környezeti hatások korai figyelembevétele

Nem lehet általános és egyértelmű választ adni arra a kérdésre, hogy a környezetnek az európai szabványosításba történő bevonásakor hogyan kell eljárni. Az első lépés természetesen valahol annak megvizsgálásában keresendő, hogy az adott szabvány hogyan hathat ki a környezetre. Ennek kielégítő megbecsléséhez nem feltétlen szükség elvégezni egy életciklusanalízist. Természetesen az a jobb megoldás, ha kezdetektől fogva figyelembe veszik az ökológiai dimenziókat, ahelyett, hogy a szabványt a későbbiekben módosítják. Ezért fontos az eljárás teljes egésze alatt, hogy a környezetvédelmi célt szem előtt tartásuk, amely így konkrét javításokhoz vezethet. Az olyan aspektusok, mint az energia- és az anyagfelhasználás, valamint a levegőben, a vízben és a talajban történő elvezetések példák azokra a környezeti hatásokra, amelyeket a szabványok kialakításá-

nál figyelembe kell venni. Ugyanígy figyelembe kellene venni a veszélyes anyagok környezetbe bocsátásának, a balesetek okozta környezeti veszélyeztetéseknek, a hulladéktermelésnek és a zajnak a mérhető és objektív hatásait, amennyiben azok relevánsak. Az ökológiai hatékonyság vagy a káros anyagok kibocsátásának mérésére vonatkozó szabványoknak is nagyobb súllyal kellene szerepet játszaniuk a termékszabványok környezeti dimenzióik kialakítása során. Az ilyen környezeti hatások korai becslésének eredményei nagyon hasznosak lehetnének a szabvány felhasználója számára. Ebből kifolyólag megfelelő formában a szükséges dokumentumokat rendelkezésre kellene bocsátani, amelyek kellő felvilágosítással szolgálnának arról, hogy mely környezeti aspektusokat az európai szabvány kidolgozásának mely stádiumában kellene figyelembe venni.

A lehetséges környezeti hatások figyelembevétele az átdolgozás során

A káros környezeti hatások nagymértékben csökkenthetőek az új felismerések felhasználásával. Mivel az innovációstempó nem csak a környezeti területen gyors, így a szabványok rendszeres átdolgozása is gyakran válik szükségszerűvé. Ez a rendszeres átdolgozás kiváló alkalom arra, hogy megvizsgálják, hogyan állnak a mindenkori szabványok környezeti aspektusai. Ezeket az ilyen átdolgozások alkalmával, mint egy új szabványosítási program kidolgozásának kezdetén szisztematikusan át kell vizsgálni és a megfelelő formában rendelkezésre kell bocsátani.

További lehetőségek

Az ökológiai aspektusok európai szabványosításba történő bevonását következetesen támogatni kell, egyrészt akár a szabványosítási eljárásban részt vevő szakembereknek a potenciális környezeti hatásokra vonatkozó tudásának a bővítésével, másrészt azokhoz a környezeti információkhoz való hozzáférés bővítésével, amelyek a szabványosítás szempontjából relevánsak, hasznosak lehetnek valamennyi érintett számára. Ezek az intézkedések a szabványok elterjesztéséhez is elengedhetetlenek. A szabványosítási eljárásról szóló információkra vonatkozó intézkedések mindamelllett a különböző érdekcsoportokból kikerülő részvevő felek kölcsönös megértését is szolgálják.

A prioritások meghatározása

A folyamatban lévő szabványprojektek jelentős számára, a szabványosítási eljárásban részt vevők magas költségeire és az érdekcsoportok sokszor szerény eszközeire tekintettel prioritásokat kell meghatározni. Az érdekcsoportok a prioritásaik megállapítása során különböző szempontok szerint tájékozódnak, az érintettek követelményeitől kezdve (ipar és nyilvánosság) az európai előírások és politikai koncepciók átültetéséig (amelyek például a nemzetközi egyezmények, mint a Kiotói Jegyzőkönyv ratifikálásból adódnak).

A hatodik környezeti akcióprogramban és a Bizottság éves jogalkotói- és munka-programjában rögzítik a legfontosabb prioritásokat és ezáltal lehetővé válik, hogy a szabványosítási tevékenységeket és az ökológiai szempontokat már az alsóbb döntéshozatali szinteken is ismerjék és figyelembe vegyék. A prioritások megállapítása során el-

sősorban azt vizsgálja a Bizottság, hogy mely szabványprojektek gyakorolhatnak jelentős hatást a környezetre.

Az európai szabványosításra vonatkozó megbízás a Bizottság azon eszköze, amelyvel jelezheti, hogy az európai szabványosítás során jelenleg hol vannak az európai szabványosítási munkálatok prioritásai. A megbízásokkal tovább fejleszthetők a meglévő európai szabványok. Olyan területeken is elfogadásra kerülhetnek, amelyek speciális környezetvédelmi szabványokat igényelnek, vagy akár általánosságban az EU környezeti politikájának támogatását szolgálják.

A Bizottság álláspontja szerint fontos, hogy a szabványok elkészítésére vonatkozó megbízások odaítélésénél az alapvető aspektusok, mint a biztonság, az egészségvédelem és a környezetvédelem kellő hangsúlyt kapjon²². Ennek megfelelően a Bizottságnak a szabványosításra vonatkozó megbízásoknál biztosítani kell, hogy a szabványosításban a környezeti aspektusokat kellő mértékben vegyék figyelembe.

A szabványra vonatkozó megbízás előkészítésénél adott esetben hasznos lenne a különböző aspektusok előzetes vizsgálata, a környezet, az egészség és a biztonság tekintetében. Végül a szabványosításra vonatkozó megbízások ökológiai követelményeit akként kell megfogalmazni, hogy felülvizsgálható legyen, vajon ténylegesen megtörténik-e a környezeti aspektusok szükséges bevonása.

Az EU környezeti politikáját általánosságban támogató speciális szabványosítási megbízások szintén nagy hasznossággal bírnak. Egy különös eszköz, amellyel a Bizottság az európai szabványügyi szervezeteket felhívja, hogy a munkájukban határozzák meg a prioritásokat, az ún. programmegbízás. Ilyen programmegbízással kívánja támogatni a Bizottság például a jövőben elfogadásra kerülő, az energiát felhasználó termékek környezetbarát kialakításáról szóló EU-irányelveket.

Az érdekcsoportok

A szabványok elfogadottsága messzemenőig attól függ, hogy valamennyi érdekcsoportot bevonnak-e azok fejlesztésébe. A civil társadalom részvétele (fogyasztóvédelmi szervezetek, védendő érdekek képviselői az egészségügy, a biztonság és a környezetvédelem, etc. területén) a szabványosításban javíthatja a konszenzust és ezáltal a szabványok is reprezentatívabbak lehetnek, valamint az egyes érdekcsoportok számára (adott esetben a hatóságok számára is) elfogadhatóbbak. A tudománynak is részt kell vállalnia ebben a folyamatban, annak érdekében, hogy biztosíthassa az összhangot a szabványok és a legfrissebb tudományos fejlődés eredményei között. A Tanács, mint politikai fórum azt hangsúlyozza, hogy mennyire fontos – szabványosítási eljárás népszerűsítése mellett – valamennyi érdekelt fél felszólítása az európai szabványokban való aktív részvételre.

²² KOM(1998)291 végli. A Bizottság jelentése a Tanácsnak és az Európai Parlamentnek – A hatékonyság és a felelősség az európai szabványosításban az új koncepció keretében.

A nemzeti dimenziók

A környezetvédelmi érdekcsoportok részvétele a szabványosításban, különösen nemzeti szinten nagyon fontos. A *nemzeti delegációk elve* azt a lehetőséget kínálja az érdekcsoportok számára, hogy nagyobb anyagi ráfordítás nélkül részt vehessenek a szabványosítási munkákban és a műszaki állásfoglalásaikat saját anyanyelvükön adhasák le. Amennyiben egy országon belül az érdekcsoportok, majd az egyes országok pozíciói között megegyezés jön létre, az így kimunkált szabványokat általában mind regionálisan, mind nemzetközileg is elfogadják. A nem állami környezetvédelmi szervezetek, a fogyasztói érdekek képviselői, a biztonsági és a munkahelyi egészségvédelmi szervezetek²³ részvétele az eljárásban azért is fontos, mert egyrészt a közérdeket képviselik, másrészt a szabványok elfogadtatása javítja azok későbbi alkalmazását is. Fontos lenne a nemzeti hatóságok aktívabb részvétele is a szabványosítási eljárásokban. A különböző szintű (nemzeti és helyi) részt vevő hatóságok közötti párbeszéd megkönnyítheti a környezeti aspektusok bevonását és azoknak az egészségvédelmi és a gazdasági aspektusokkal történő összeegyeztetését. Fontos továbbá, hogy az érdekcsoportok között nemzeti szinten elért megegyezés európai szinten is képviselve legyen. A tagállamoknak nagy hangsúlyt kell fektetniük a környezetvédelmi érdekek képviseletére, az érdekcsoportok támogatására és a nemzeti hatóságok bevonására a nemzeti szabványosítás során. A nemzeti jelentések alapján a Bizottság összegezni tudja, hogy a szabványosítás területén milyen előrelépések történtek.

Európai dimenzió

Az európai szabványosítás a CEN és a CENELEC szervezetek keretében a nemzeti delegációkra támaszkodva történik, melynek során fontos, hogy azokat a pozíciókat képviseljék, amelyekben a nemzeti szintű érdekcsoportok felfogásai tükröződnek. Mindemellett sajnos ezekben az eljárásokban (is) általában alulreprezentáltak voltak a környezetvédelmi érdekek, ezért az Európai Bizottság környezetvédelmi szervezetek konzorciumát, az ECOS-t (*European Environmental Citizens Organisation for Standardisation*) bízta meg azzal²⁴, hogy az európai szabványosítási eljárás keretében fogalmazzák meg a környezetvédelmi érdekeket és biztosítsák, hogy azokat figyelembe is vegyék a szabvány kidolgozása során. Ezáltal nem lehet az ECOS szerepét alábecsülni, hiszen fontos feladatai közé tartozik ebben a jogkörben a „zöld” szabványosítás népszerűsítése tagjain keresztül.

11. Eszközök és ösztönzők

Az európai szabványügyi szervezetek már számos hasznos eszközt fejlesztettek ki, amelyek közvetlenül támogatják a környezeti aspektusok figyelembevételét. A szabványok nagyobb piaci relevanciája szempontjából is fontos, hogy a szabványok használói, a gyártók, a beszerzési hatóságok és a fogyasztók egyaránt bevonásra kerüljenek annak

²³ A Tanács 1999. október 28-ai állásfoglalása „A szabványok szerepéről Európában” címmel, valamint a Tanács 2002. március 1-jei következtetése „A szabványról”

²⁴ „Szolgáltatásra irányuló közbeszerzési szerződés a környezetvédelmi követelményeknek az európai szabványosítási eljárásba történő integrációjáról” ABl. 2002/S 173–137828.

megállapítása során, hogy mely környezeti aspektusokat vegyék figyelembe egy-egy szabványra vonatkozó feltételek meghatározásakor.

Meglévő eszközök

Néhány európai szabványügyi szervezet környezeti-szakcsoportokat állított fel, amelyek vitafórumot kínálnak a környezeti kérdésekben, emellett stratégiai ajánlásokat is tehetnek²⁵.

- CEN felállított egy környezeti informatikai szolgálatot (CEN EHD)²⁶, amely a szabványok készítői számára a környezeti szakértők hálózatain keresztül nyújt technikai útbaigazítást.
- A CENELEC létrehozott egy környezeti adatbankot, amelybe valamennyi az általa már érintett környezetvédelmi ügy összefut. A környezeti adatbank célja, hogy javítsa a transzparenciát és terjessze a környezeti szempontból releváns információkat. Az adatbank használata lehetővé teszi az anyagok, a termékek és az eljárások potenciális környezeti aspektusaira vonatkozó releváns információk összegyűjtését (mint pl. a műszaki információk, amelyek a károsanyagkibocsátás és az energiafelhasználás kiszámolásához szükségesek).

A környezeti aspektusokat figyelembevevő intézmények alkalmazásának ösztönzése

Az érdekcsoportok az idejüket és a szaktudásukat önkéntesen nyújtják, jóllehet célszerű lenne a környezeti aspektusok mind hatékonyabb bevonása érdekében munkájukat valamilyen formában elismerni és ösztönözni. Számos intézmény létezik, amelyekkel az európai szabványosítás során a környezeti elemeket figyelembe kell venni. Az igazi feladat ezen intézmények bevonásának támogatásában áll. Az Európai Bizottság szándéka az ilyen jól bevált eljárások terjesztése és az olyan eszközök támogatása, amelyek hatékonyságát a környezeti aspektusok bevonása már bebizonyította. Azon európai szabványoknak a növekedésével, amelyek ökológiai aspektusokat is felmutatnak, minden bizonnyal nő annak is a valószínűsége, hogy azokat a Bizottság politikai-stratégiai célok megvalósítására használja fel.

12. Összegzés

A közösségi környezeti politika horizontális eszközeinek sorába illeszthető európai szabvány eredeti célkitűzéseit túllépve napjainkban már további célokat, úgy, mint a fogyasztóvédelem, egészségvédelem és a környezetvédelem céljait is képes szolgálni a hagyományos piaci funkciói mellett. Ezt felismerve az Európai Közösség egyre intenzívebben támogatja ennek az eszköznek az új területeken való alkalmazását, még akkor is, ha az ma még „csak” alapvetően önkéntes alapokon nyugvó szabályrendszert takar. Ezt

²⁵ Erre példa a CEN Környezetvédelmi Stratégiák Tanácsadó Testülete (SABE) és a CENELEC Műszaki Bizottságának „Környezeti szabvány” elnevezésű munkacsoportja. (BTWG 85-3)

²⁶ CEN- Environmental Help Desk

azonban a nemzeti jogalkotás képes a nemzeti jog részévé téve kikényszeríthető kötelezettségvállalásokká alakítani. Az európai szabvány még szélesebb körben való elterjesztéséhez nélkülözhetetlen a szabványok kialakításában és elfogadásában részt vevők körének bővítése, hiszen a környezet valamennyiünké. Ugyanakkor legalább annyira szükséges a részt vevők környezeti szempontból hatékony közreműködéséhez a környezettudatosságuk támogatása, melynek elérését a Közösség számos eszközzel igyekszik ösztönözni. A különböző szinteken elfogadott szabványok egymást kiegészítve, egymást erősítve képesek az egyes szintek munkaterhét csökkenteni, ami a szabványok kidolgozását illeti. Tekintettel arra, hogy a természeti erőforrások korlátozottan állnak rendelkezésre, a környezeti aspektusoknak az európai szabványba történő bevonásakor prioritásokat kell meghatározni. Mivel a szabványosítási eljárás önkéntességen alapul, a résztvevőknek maguknak kell dönteni a saját prioritásairól. Olyan kérdéseket is figyelembe kellene venni, amelyek közérdekűek és jelentőséggel bírnak az európai politika számára. Az eddig kiaknázott lehetőségeken túl tehát az európai szabvány még további környezetvédelmi lehetőségeket tartogat, melyek felismerése és megvalósítása nem csak nemzeti és közösségi, de nemzetközi szinten is szükséges.

SZILVIA HORVÁTH

EUROPÄISCHE NORM – EIN WIRKSAMES UMWELTINSTRUMENT AUF DER PALETTE?

(Zusammenfassung)

Das Umweltrecht ist ein Gebiet, das für immer nur nach den Problemen laufen kann, da unsere schnell verändernde Welt dieses Rechtsgebiet jeden Tag vor neuen und neueren Herausforderungen stellt. Eben deswegen ist dieses Rechtsgebiet eines der buntesten, wenn man seine Instrumente betrachtet. Hier können sowohl die klassischen Regelungsinstrumente, wie auch die ökonomischen Instrumente gefunden werden. Da der Umweltschutz sektorenübergreifend wesentlich wirksamer ist, ist es auch nicht selten, dass der Umweltschutz und dadurch seine Regelung: das Umweltrecht andere schon bewährte Instrumente anderer Sektoren und Gebiete zur Hilfe ruft. Ein Beispiel dafür kann eben die europäische Norm sein, deren ursprünglicher Zweck weit weg vom Umweltrecht stand. Trotzdem ist sie heute eine mögliche Lösung, um die Umweltelemente auch auf dieser Art und Weise vor den weiteren schweren Belastungen zu schützen. Diese Studie stellt die Entstehung der europäischen Norm, als umweltrechtliches Instrument dar, wobei die Betonung auf ihren Begriff, ihre Institutionen (auch auf nationaler und internationaler Ebene), den Normungsprozess und die möglichen weiteren Entwicklungen fällt. Die Studie weist im Weiteren darauf hin, welche weiteren bisher noch nicht ausgenutzten Möglichkeiten dieses Instrument noch in sich trägt.